

ROMAN O STRADANJU MUSLIMANA U ŠPANJI

Tariq Ali: *Sjene narova drveta* (roman), II. izdanje, IK "Ljiljan", Sarajevo, 2000. Sa engleskoga prevela Senada Kreso.

Roman pakistanskog pisca Tariqa Alija, stalno nastanjenog u Engleskoj, *Sjene narova drveta* već je u ovdašnjem čitalačkom prostoru postao od onih književnoumjetničkih štiva koja se s radošću čitaju i, s jednakom radošću, drugima preporučuju za čitanje. U ovim nesretnim vremenima i po autore, i po knjige, i po čitaoce pogotovo ovo je jedan od sretnijih primjera da zaludna "bitka" s nečitanjem i otupljivanjem jošte nije "izgubljena".

U romanu je u prvom planu porodica Benu Hudejl u blizini grada Garnate (Granada, Španija), godina je 1499., nastavlja se drama cijelog jednog pokoljenja i vremena, kao i drama svakog pojedinca zatečenog pod neumoljivim kliještima Inkvizicije. Već smo bili u prilici susresti se sa velikim književnim djelima koja literarnoumjetnički aktualiziraju vremena Rekonkviste, križarskih pohoda i sukoba kršćansko-muslimanskog svijeta. Tu, prije svega, mislimo na romane *Tama prekri-va zemlju* i *Vrata raja* velikog poljskoga pisca Jerzya Andrzejewskog, *Afrički lav* Amina Maaoulufa i romaniziranu studiju *Križari u očima Arapa* od istoga autora. Svako od tih djela je svojevrsno novo književnoumjetničko čitanje evropske povijesti. Velika novina koju svojim romanom donosi Tariq Ali jest u tome što je ovdje dogođena povijest prenesena u sasvim lične drame koje su jednako traumatične i u nametnutoj povijesti i izvan iste te povijesti.

Nimalo slučajno, ovaj historijsko-porodični roman počinje paljenjem

velikih knjižnica u Granadi. Vojnici na svojim ledima pronose hiljade primjeraka Kur'ana, arapske rukopise iz filozofije, medicine, prirodoslovnih nauka, lijepe književnosti i sve se skuplja na jednu veliku lovaču od koje svima onima koji to u taj čas gledaju zasljepljuju oči i ledi se krv u žilama. Ne traje samo paljenje knjiga, nego i *paljenje* duša. Paljenje memorije i sjećanja. "Isabela je mački povjerila ključeve golubarnika", primjećuje jedan od kršćanskih vitezova iz Toleda, koji su i sami bili zatečeni količinom nadošle osionosti i bezdušnosti.

U nastavku, raspliće se priča o samoj porodici El-Hudejl. Svaki je lik brižno karakterološki isjenčen i u fabulu romana ugrađen onoliko koliko najbolje doprinosi dinamici rastuće romaneskne drame i književnoestetskoj uvjerljivosti. Od naivnodječaćkog ponašanja malog Jezida, njegove sestre Hinde, brata Zuhejra, tetke Zehre, dadilje Ame, do porodičnog starješine i domaćina Ibn Omera, sve tamo do pretka kakav je bio Ibn Ferid i sve tamo do najdaljih predaka koje protagonisti romana otkrivaju u vlastitim naravima otkriva se cijeli lanac mogućih "uzroka" i "posljedica", povijesnih i kulturno-civilizacijskih uvjetovanosti unutarnjeg propadanja muslimanskog svijeta u Španiji i inkvizicijskog brisanja s lica zemlje ne samo čitavog jednog vremena nego i cjelovitijeg sjećanja o njemu. Radnju romana posebno dinamiziraju razni nezadovoljnici, oni koji su izgubljeni i koji tu svoju izgubljenost prenose na druge, kon-

vertiti, malodušnici, zatim oni koji u sebi odjednom prepoznaju zatomljenju a besmisleni hrabrost kad dižu ustanak bez ikakva izgleda na uspjeh, koji vagaju vlastite grijeha i grijeha prošlih generacija, a sve se i dalje zbiva u omamljujućoj zapari hama-ma, mirisu puti te lijepih i ukusnih raznovrsnih jela, u očajničkim monolozima koji nikamo ne vode doli u ponor pokrenute svijesti svojih "vlasnika", kao u svoj jedini grob.

Ljubav između nemirne Hinde i njezina vjerenika, metafora "narova drveta", pa odsustvo bilo kakvog snalaženja i nade za one koji o minulim i aktualnim događajima raspravljaju u džamiji, drama svijesti onih koji su prevjerili u katolištvo ili su, pak, na putu da pokleknu pred izazovom "biti ili ne biti", sve su to najdirektnije ilustracije/fotografije vremena u kojemu se živjelo. Ali, Tariq Ali nema namjeru pričati nam povijest, šta se to i kako se to dogodilo, nego nastoji priču učiniti općom i zajedničkom sudbinom svih onih koji bi mogli biti zatečeni u istovjetnim duhovno-političkim kontekstima. *Sjene narova drveta* su mnogo više porodični negoli historijski roman. Linearost pripovjedačkog postupka posve je prividna. Roman nastavlja svoje neko moguće *kazivanje* kroz sudbinu Hinde koja se sa svojim zaručnikom uspjela domoći magribske obale, ali nas iznova vraća na početak spaljivanja knjiga i traženja ikolikog traga sjećanja u onome što možda nije dotakla inkvizicijska vatra. "Epilog" na kraju knjige, dat kroz svijest i horizonte osvajača ove muslimanske enklave, navodi nas na takav zaključak. A upravo u tim odnosima likova, situacionim nijansiranjima karaktera i ponašanja, u živim dijalozima i karakterološkim prijelivima Tariq Ali je zadivljujući majstor ostvarivanja dramske tenzije i njezine pravovremene književnoumjetničke riječi.